

**Samira
Harmach**

**GEDWONGEN,
GEVLUCHT,
VERSTOTEN...
MAAR VRIJ!**

Houtekiet
Antwerpen / Amsterdam

*'Misschien is een "thuis" geen plek,
maar een onherroepelijke toestand'*

— JAMES BALDWIN

*'Het verlangen naar een thuis
leeft in ieder van ons,
de veilige plek waar we kunnen zijn wie we zijn
en niet in vraag gesteld worden'*

— MAYA ANGELOU

Lieve lezer,

Een tijdje geleden stond ik aan te schuiven aan de kassa van de supermarkt achter een vrouw met een hoofddoek. Ze zocht naar kleingeld in haar portemonnee, sowieso al een rariteit in deze tijden van contactloze betalingen, en de kassajuffrouw kreeg het er danig van op haar heupen en liet dat duidelijk merken. Terwijl de vrouw met de hoofddoek probeerde om overzicht te krijgen op de muntstukken die ze in het schaalpje had gelegd, zat de kassajuffrouw luidkeels te zuchten en met haar ogen te rollen. De vrouw bleek uiteindelijk een paar cent tekort te komen en moest dus iets terugleggen om binnen haar budget te kunnen blijven. Ze stond een beetje radeloos naar haar boodschappen te kijken, toen ik zei: ‘Hoeveel is het?’

‘*Cinquante centimes,*’ antwoordde ze in het Frans.

Ik legde de vijftig cent op het schaalpje en knipoogde naar haar.

De kassajuffrouw vond dat klaarblijkelijk het signaal om tegen mij haar beklag te doen. ‘Dat is toch altijd hetzelfde met die vreemden,’ zei ze.

Het was alsof ze me een vuistslag in mijn maag gaf, zo voelde ik mezelf in mekaar krimpen.

‘Waar haalt u het recht om zo te oordelen over die vrouw?’ vroeg ik aan de kassadame. ‘Het is niet omdat ze misschien uw taal niet spreekt, dat ze uw minachting niet voelt. Ook al draagt zij een hoofddoek, zij is een mens.’

Terug buiten voelde ik me onmiskenbaar opgejaagd, nog altijd boos over het tafereel waar ik getuige van was geweest. Ik kon namelijk niet ontkennen dat het me zelf enorm hard getroffen had. Want hoewel er nog weinig aan herinnert in mijn leven, was ik ook ooit op weg om zo’n vrouw met een hoofddoek te worden. Zo’n vrouw die vanaf haar jongste jaren aangeleerd krijgt dat ze ‘nederig’ moet zijn en niemand voor het hoofd mag stoten. Die vooral iedereen respect moet tonen, zonder dat zelf daarom te kunnen verwachten. Die een leven moet leiden dat anderen voor haar uitgestippeld hebben. Die vrouw had het leven waarvoor ik zelf gevlucht was. Maar nu de kassajuffrouw zo onrespectvol sprak over een vrouw zoals ik er zelf één had kunnen worden, trof me dat dieper dan ik ooit had durven te vermoeden. Blijkbaar raakte ze een open zenuw in mij.

Eigenlijk zou me dat niet mogen verwonderen.

‘Waar kom jij eigenlijk vandaan?’ Dat is een vraag die ik natuurlijk wel eens krijg, zeker in de zomer wanneer mijn huid sneller haar natuurlijke olijfkleurige glans krijgt. En wanneer ik dan zeg: ‘van Mechelen,’

kijken mensen vreemd op. Nochtans is het niet anders. Ik ben geboren en getogen in Mechelen. Mijn ouders kwamen als jonge volwassenen uit Marokko naar België om goed werk te zoeken en een in hun ogen beter leven uit te bouwen. Ze kwamen allebei uit een klein stadje in Marokko, Sidi Slimane, maar zelf ben ik mijn hele jeugd maar een paar keer Mechelen uit geweest. Hoewel mijn getaande huid en mijn naam mijn afkomst verraden, voel ik me zo Belgisch als mosselen met frieten. En ik moet toegeven dat dit een verwarrend gevoel is. Het is waar dat ik worstel met mijn afkomst, dat ik me vaak verscheurd voel tussen twee werelden of niet goed mijn plek vind in bepaalde situaties. Mijn goede vrienden en mensen die ik vertrouwd kennen mij als Samira, maar vaak zeg ik bij een eerste kennismaking nog steeds dat mijn naam Mira is. Niet per se omdat die afkorting Vlaamser klinkt, maar vooral omdat ik geen zin heb in het oordeel dat mensen over je hebben puur op basis van een vreemd klinkende naam.

Je zou misschien denken dat het te maken heeft met het bijna evidente racisme dat in onze samenleving nog altijd aanwezig is en waarmee ik op bepaalde momenten in mijn leven ook te maken kreeg, maar dat is uiteindelijk niet de belangrijkste reden van mijn verscheurdheid. Die heeft alles te maken met mijn jeugd, waarin ik geen andere keuze had dan op de vlucht slaan voor mijn eigen familie. Ja, inderdaad, u leest het goed: vluchten voor je eigen familieleden.

Let wel op, ik wil in dit boek niet hun proces maken en ik vraag van u ook niet om over hen te oordelen. Want ik schrijf dit boek niet om medelijden te krijgen of om te zeuren over wat me is overkomen. Nee, het is het verslag van mijn zoektocht naar mijn ware identiteit. Die ben ik namelijk kwijtgespeeld ergens onderweg, terwijl ik de afgelopen drieëntwintig jaar een vluchteling was in eigen land. Maar in de loop van die jaren ben ik zelf ook moeder geworden van een prachtige dochter die me de afgelopen jaren alsmaar meer vragen begint te stellen. Ze heeft namelijk klasgenootjes die vertellen over hun grootouders, hun ooms, hun familielevens. Zij heeft die alleen langs haar vaders kant. En dus begint ze me vragen te stellen waar ik zelf vaak het antwoord niet op kan geven. Waardoor ik haar bijvoorbeeld gezegd heb dat mijn ouders dood zijn. Dat is een leugen om bestwil, zoals dat dan heet. Mijn ouders zijn niet dood. Ze zijn wel dood in mijn hart. Maar tegelijk leer ik mijn kind om nooit te liegen en dus ga ik in tegen mijn eigen principes om mezelf te beschermen. Nee, dat kan ik niet maken. Het is de hoogste tijd dat ik het verhaal van mijn leven kan vertellen zoals het daadwerkelijk is.

Welkom op de reis die mijn leven is geweest.

Samira

2023

Nooit meer naar huis

‘Het is zover. Ik moet trouwen. Bel Walt!’ Mijn handen trilden terwijl ik deze woorden zo duidelijk mogelijk op het etiket van een cassettebandje krabbelde. Het cassettebandje was het enige voorwerp dat ik in mijn kamer had gevonden waarop ik een paar woorden kon schrijven en dat zwaar genoeg was om tot bij de burens te gooien. Ik blies de inkt op het etiket van de cassette droog, zodat er geen vegen op zouden komen wanneer iemand het zou oprapen. Het was van levensbelang dat mijn buurvrouw Josephine zou kunnen lezen wat erop geschreven stond. Zij was het enige anker dat ik op dat moment in mijn bestaan had. Zonder dat ze bemoeiziek leek, had ze me jaren daarvoor al duidelijk gemaakt dat ze precies wist hoe het er bij ons thuis aan toeling. Dat was ook niet moeilijk. We leefden in een straat vol oude arbeiderswoningen, waartussen alleen zogenaamde ‘halfsteense’ muren stonden. Als de televisie bij de burens luid stond, dan kon je makkelijk meevolgen naar welk programma ze aan het kijken waren. Niet dat Josephine en haar gezin een luidruchtige familie waren! Integendeel zelfs. Als er

lawaai gemaakt werd dan was het waarschijnlijk vanaf onze kant van de muur. Zeker wanneer mijn ouders ruziemaakten of mijn moeder weer eens kwaad was op mij zonder dat ik goed begreep waarom.

Toen de inkt eindelijk droog was, stond ik op van mijn bureau en liep naar het raam van mijn kamer. Nu begonnen ook mijn armen en benen te beven. Muisstil maar toch vliegensvlug maakte ik het raam open. Ik gooide het cassettebandje naar buiten, op het terras van de burens. Ik sloot mijn ogen en hoopte dat mijn vader het kletterende geluid niet had gehoord. En dat de buurvrouw het wél had gehoord. Nu zat er voor mij maar een ding op: wachten. Ik zette me discreet op de uitkijk aan het venster en inderdaad: Josephine had het geluid gehoord, want ze kwam het terras op. Ik zag haar de cassette oprapen, het berichtje op het etiket lezen en toen keek ze naar boven, in mijn richting. Ik durfde mijn raam niet open te doen om iets te zeggen, doodsbang om mijn ouders te alarmeren. Maar Josephine stak haar duim omhoog. Toen wist ik: het gaat gebeuren. Ik moest niet meer nadenken, gewoon doen. Maar wat doen? Hoe doen? Het ging allemaal aan me voorbij, zonder dat ik er veel van besepte. Vanaf dat moment gaf ik me over aan de omstandigheden. Er was geen enkele andere keuze dan te vertrouwen.

Maar waarvoor was ik dan precies op de vlucht? We schrijven op dat moment 16 juli 2000. Het is zondag, maar de sfeer was al een heel weekend te snijden bij

ons thuis. Ik was vierentwintig jaar, had net het derde jaar van mijn studies verpleegkunde achter de rug op de hogeschool en ik woonde nog in bij mijn ouders. Ik wilde wel weg, maar behalve dat een dochter die weg van huis gaat ondenkbaar was in hun wereld, tenzij het was om te trouwen met de man die haar ouders voor haar voorbestemd hadden, vonden ze altijd wel een reden om mij toch binnenshuis te houden. Eigenlijk leefde ik als een gevangene. Zo lang als ik me kon herinneren was dat al zo. Wanneer ik vroeg of ik mocht buitenspelen, vond mijn moeder altijd plotseling wel een dringend taakje in huis voor mij. Soms was het eten maken voor het hele gezin, of de badkamer of eender welke andere kamer schoonmaken, inclusief mijn eigen kamer én die van mijn twee broers. Soms moest ik het onkruid met de hand gaan uittrekken in het tuintje. Buitenshuis mocht ik alleen verschijnen in het gezelschap van minstens een van mijn twee ouders of met mijn broers, en om naar school te gaan of om te gaan werken. Want ook dat werd van mij verwacht; dat ik vanaf mijn dertiende een extra inkomen op tafel kon leggen. Dat ik zo mijn eigen zakgeld verdiende, was – wat mij betrof – handig meegenomen, maar zelfs als het daarop aankwam, was de controle en de achterdocht van mijn ouders altijd aanwezig.

Het leven, zoals iedereen het begreep, kende ik slechts van verhalen op school en televisie. Ik hoorde van mijn

vrienden op school wel eens hoe ze naar feestjes gingen of leuke dingen deden tijdens de vakantie. Die waren voor mij nooit weggelegd. Zelfs wanneer we met de familie naar Marokko gingen op familiebezoek, kreeg ik van mijn moeder huisarrest en mocht ik meestal slechts vanachter het venster toekijken hoe mensen 's avonds gezellig voorbij wandelden of een gesprekje voerden op straat.

En dan was er dus die zestiende juli van het jaar 2000. Ik hoorde mijn vader iets zeggen dat mij alarmeerde: 'Ik heb eindelijk een man voor haar gevonden. Je kent hem ook: mijn neef Rach. Hij wil naar hier komen en zich samen met haar vestigen.' Ik wist wat dat betekende. Ik zou in de sporen van mijn ouders treden, in een liefdeloos huwelijk moeten stappen en mijn frustraties botvieren op mijn kinderen. Dat was voor hen misschien de normale gang van zaken, maar ik had al lang besloten dat het voor mij niet normaal zou worden. Ik moest weg uit deze situatie en ik had geen tijd te verliezen. Maar mijn ouders mochten in geen geval beseffen wat ik van plan was.

Ik zat op mijn bed en keek rond in mijn kamer. Deze trieste ruimte, waar al mijn kinderverdriet in de muren was gekropen, zou ik nooit meer terugzien. Het grote raam met uitzicht op het voetbalplein waar ik dag in dag uit de jongens zag die wél buiten mochten – ook mijn broers, het gebloemde behangpapier, ik zou het geen seconde missen. Buurvrouw Josephine wist maar

al te goed hoe het er bij ons aan toeging en zij zou me hieruit helpen. Hoewel ik bang was, had ik ook vertrouwen. Ik wist wat er ging gebeuren. Straks zouden mijn ouders telefoon krijgen van Walt, mijn baas bij hamburgerrestaurant Quick in Zemst, waar ik een studentenbaan deed.

Sinds enkele jaren had ik daar een baantje als kassamedewerker, twee straten verderop. Ik deed mijn werk graag en enkele van mijn collega's waren vrienden geworden. Hen had ik in vertrouwen genomen over de situatie thuis. Ook Walt, mijn baas, wist ervan. Hij had een sleutelrol in dit vluchtplan. Vanaf het moment dat ik het startsein gaf, zou hij in actie komen. Zo hadden we het afgesproken.

Dat plan was er gekomen omdat ik al een tijdje in de gaten had dat ik de huwelijksplannen die mijn ouders voor mij hadden, niet langer kon tegenhouden. Het was sowieso op dat moment niet normaal in hun ogen dat hun dochter van vierentwintig maar bleef studeren. En in alle eerlijkheid was dat ook niet helemaal normaal. Ik zou die zomer afstuderen als verpleegster, maar overwoog om me met opzet te laten zakken voor de examens zodat ik toch nog een jaartje 'schooluitstel' zou krijgen om een diploma te kunnen behalen. Het vooruitzicht op dat diploma was tot dan toe mijn vrijgeleide om onder de druk van het garrangeerde huwelijk uit te komen, omdat het daarna geld kon opleveren als het zich zou gaan vertalen in een goede vaste job in de zorg.

Enkele weken voordien had mijn vader tussen neus en lippen laten vallen dat hij op zoek was naar een man voor mij. Ik had hem lachend geantwoord: 'Als jullie mij willen uithuwelijken, dan loop ik weg'. Mijn moeder antwoordde spottend: 'Als je wil weglopen, zal ik twee grote koffers voor je kopen.' Ze dacht waarschijnlijk dat ik blufte of dat ze genoeg macht over me had, zodat ik niet durfde weg te lopen.

Op zaterdag 15 juli 2000 ging het leven in ons gezin nog zijn gewone gangetje. Zoals altijd moest ik alle huishoudelijke taken voor mijn rekening nemen. Ik maakte het hele huis schoon, zowel de gelijkvloerse als de bovenverdieping, deed de was, maakte het eten klaar en tussendoor luisterde ik naar mijn ouders die om beurten bij mij hun beklag kwamen doen over elkaar. Moeder was slechtgezind, zoals zo vaak. En zoals gewoonlijk voelde ik ook die dag medelijden met haar. Ze nam me mee de stad in, zodat we toch even buiten konden komen, ook ik zelf natuurlijk. Het bracht me wat afwisseling. Zoals bijna elke week had ik die dag een beetje van het geld dat ik verdiende bij één van mijn studentenbaantjes aan mijn moeder gegeven zodat ze op de markt stof kon kopen. Die stof gebruikte ze om Marokkaanse kleedjes te maken, een van de weinige dingen waar ze in die periode nog plezier aan beleefde. Uit medelijden gaf ik haar dus een beetje van mijn zelfverdiende geld, terwijl ik drie vierde van het loon van mijn baantje bij Quick sowieso al thuis moest afstaan.